

TOEN VAREN NOG AVONTUUR WAS

© 2017 S. de Jongh Swemer / Uitgeverij U2pi

Titel: Toen varen nog avontuur was

Auteur: Sanatan de Jongh Swemer

Uitgeverij U2pi BV, Den Haag

Website uitgever: www.jouwboek.nl

ISBN: 978-90-8759-668-2

NUR: 303

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Toen varen nog avontuur was

De Romantiek van de Zee

SANATAN DE JONGH SWEMER

Inhoud

Proloog	7
1 Rivierpiraten	10
2 Dieven in Port Said	15
3 Zandstorm in de Rode Zee	19
4 List en bedrog in Aden	23
5 Gappen en grollen in de Perzische Golf	26
6 Schapen tellen	32
7 Smokkelen in Rio de Janeiro	37
8 Doden aan boord	42
9 Douane in Durban	46
10 Achtervolging bij Penang	49
11 Smokkelfeestje in Singapore	51
12 Shanghai en Mao	54
13 Groentje in Genua	59
14 Paardrijden over de pampa's	62
15 Anna in Sydney	66
16 Avonturen in Singapore	70
17 Yuriko uit Japan	77
18 Mary uit Melbourne	87
19 Dolores uit Santos	93
20 Bordelen van Bombay	101
21 Prostituees in Port Swettenham	108
22 Barmeisjes in Angola	111
23 Onder de mistletoe	115
24 De roep van de zee	118
25 Zeeziek als lichtmatroos	121

26	Op de Kweekschool voor de Zeevaart in Amsterdam	127
27	Aan boord van het zeilschip Dyna	138
28	Als verstekeling naar Le Havre	146
29	Man overboord in een tyfoon	149
30	Vaar wel	153
31	Zilte gedichten	165

Proloog

Rob Noorman was een echte oude zeerot met zout in zijn bloed en vol sterke verhalen die soms behoorlijk pittig en gepekeld konden zijn. Hij liep tegen de tachtig, maar zag er goed geconserveerd uit voor zijn leeftijd, met een wilde bos witte haren en een witte ringbaard rond een getaand gezicht. Daarin vielen zijn heldere blauwe ogen het meest op met vaak een humoristische vonk in zijn blik. Hij had een gemiddeld, slank postuur en was meestal gekleed in een nette broek met gekleurd overhemd, waarover hij, als het kil was, een blauw sportjack droeg.

Ik ontmoette hem voor het eerst in het Vondelpark in Amsterdam waar ik, na een rondje hardlopen, puffend neerplofte op het bankje waar hij al zat. Met een kritische blik observeerde hij mijn gehijg en bezwete kop en zei: 'Ik heb je dat rondje zien lopen. Je zit zeker te veel achter de computer? In mijn tijd had de jeugd meer sambal in hun donder!'

Ik keek hem verbaasd en lichtelijk geïrriteerd aan en dacht: weer zo'n ouwe die denkt dat alles vroeger veel beter was en vroeg hem uitdagend: 'Hoezo? Was u vroeger dan zo'n geweldige krachtpatser?' Hij grijnsde mij vriendelijk toe en begon aan een sterk verhaal over zijn jaren als stuurman op de Grote Vaart in het begin van de jaren zestig.

Onze ontmoeting was het begin van een interessante vriendschap. Rob Noorman bleek een goede verteller te zijn en ik luisterde graag naar zijn avonturen op zee en in havens.

Eigenlijk vond ik het jammer dat ik de enige toehoorder was en ik kreeg het idee om zijn verhalen op te nemen. De oude Rob vond dat een uitstekend plan en het streelde ook

enigszins zijn trots. Vaak zaten we in het Vondelpark, want hij was nog steeds een buitenmens. Maar als het koud was of regende, dan zocht ik hem op in zijn kleine appartement in de buurt, waar hij alleen woonde sinds jaren geleden zijn Constance was overleden. Daar zaten we tegenover elkaar aan een rond tafeltje waarover een tapijten kleedje lag. Aan de muren hingen zwart/wit foto's van ouderwetse schepen waarop hij had gevaren. In een boekenkast stonden twee grote foto's. Een portret van een vrouw van middelbare leeftijd met blonde krullen rond een hartvormig gezicht met pretogen en nog volle lippen. Ongetwijfeld zijn overleden vrouw. Op de andere foto stond een jonge Rob in uniform met een even jonge vrouw met krullende paardenstaart. Op de Dam in Amsterdam. Beide lachten gelukkig in de camera van waarschijnlijk een straatfotograaf. Er hingen Afrikaanse maskers aan de muur, een grote Japanse pentekening en er waren andere curiosa uit zijn vaartijd. Op een zijtafeltje danste een sierlijke Balinese van hout. De koperen klok aan de muur sloeg niet de uren, maar elk half uur de glazen, volgens het oude systeem van wachtlopen aan boord. In de oude zeevaart werd elk half uur de zandloper omgedraaid.

Rob Noorman voer als stuurman in de bloeitijd van de koopvaardij tijdens de wederopbouw na de tweede wereldoorlog. Schepen zagen er toen nog uit als schepen en niet als varende blokkendozen met opgestapelde containers. De meeste lading bestond uit stukgoed, zoals kisten en kratten, balen en zakken, die met de hand geladen, gestuwd en gelost moesten worden door havenarbeiders met stalen haken.

Schepen gebruikten veelal hun eigen laadbomen, omdat kleine havens soms geen hijskranen hadden of omdat er gelost moest worden in lichters, grote platte schuiten die langs zij lagen als het schip voor anker lag.

In die tijd bestonden er nog geen computers, mobiele telefoons of GPS. Stuurlied navigeerden met behulp van zon, sterren en planeten door middel van een sextant. Als het op een oceaan een week bewolkt was kon men zijn positie slechts gissen. Langs een kust werden zichtpeilingen met het kompas gemaakt en de radar gebruikt.

Soms moest een schip voor anker op de rede wachten tot het aan de beurt was en de zeelui konden dan met een motorboot naar de wal om te stappen met de schatjes in de havenstadjes. Op zee voldeden ze graag aan de romantische verwachtingen van vrouwelijke passagiers. Iets waar Rob ook smakelijk over kon vertellen. In de tijd dat hij voer was het zeemansleven veel avontuurlijker dan nu, zoals zal blijken uit de stoere verhalen die hij mij vertelde.

1 *Rivierpiraten*

Met een klein vrachtschip lagen we voor anker in een jungle-rivier aan de westkust van Afrika. We hadden lading voor een nabije havenstad, maar de haven was vol. Er was geen kade vrij om aan te leggen en vracht te lossen, zodat we een paar dagen moesten wachten op de rivier. Het was een brede rivier met langzaam stromend bruin water. Aan beide verre oevers zagen we slechts groene muren van oerwoud. Een wirwar van bomen en planten, bladeren en lianen, die er ondoordringbaar uit zag. Op een paar plekken, met smalle strandjes, konden we tussen de bomen ronde hutten van vissersdorpjes zien, waarvoor prauwen gemeerd lagen, die we soms overdag zagen vissen op de rivier.

We waren gewaarschuwd dat er op de rivier piraten waren. Mannen in bootjes met messen, machetes en enterhaken, die 's nachts zouden proberen om over de reling of door een patrijspoort aan boord te klimmen om te stelen. Zodra de zon onder ging moesten we daarom scherp opletten met een officier op de brug en een matroos aan dek.

Op een nacht had ik als stuurman de hondenwacht, die om middernacht begon. Ik liep heen en weer op de brug, want van daaruit kon ik bijna de hele rivier overzien en ook het voorschip. Op het achterschip liep de matroos van de wacht. Het was een donkere nacht zonder maan. De jungle aan de oevers was zwart als Oost-Indische inkt en zag er sinister uit. Van verre kon ik de nachtkrekels horen. Overdag hadden we het geschreeuw van apen en gekrijs van kaketoës gehoord. De rivier zelf gaf slechts een heel flauwe weerschijn van de sterren aan de nachthemel. Het was een klamme warme nacht en mijn shirt plakte aan mijn rug. Voor de zekerheid hadden we op dek brandslangen uitgelegd die aan kranen waren gekoppeld.

Eigenlijk namen we de waarschuwing voor piraten niet erg serieus en maakten er grappen over. De tweede stuurman, altijd in voor een geintje, was voor zijn wacht zelfs op de brug verschenen met een Indianenhoofdtooi en pijl en boog. Ik verwachtte dus niet dat er iets zou gebeuren en verveeld leunde ik over de brug en staarde naar de donkere oever. Tot ik meende iets te zien bewegen in het verre duister. Ik pakte een verrekijker en speurde langs de zwarte jungle. Ja hoor, het silhouet van een bootje maakte zich los uit het duister en voer langzaam onze kant op. Ik wilde de matroos, die op het achterdek liep, roepen, toen ik hem al naar de brug zag lopen. 'Hebt u die prauw gezien, stuurman?' Ik knikte en we besloten om ons niet te laten zien en af te wachten wat het vaartuigje zou gaan doen. Misschien waren het gewoon nachtelijke vissers. We liepen naar beneden en aan dek verscholen we ons achter een winch. Langzaam zagen we het scheepje naar ons toekomen dus hadden ze waarschijnlijk kwade bedoelingen. Na enige tijd zagen we dat er vijf of zes mannen in het bootje zaten, waarvan twee geluidloos voort peddelden. Op de boeg stond een man met een bootshaak die aandachtig naar ons schip keek. In silhouet kon ik zien dat hij een grote machete aan zijn gordel droeg, het grote armlange mes dat in het oerwoud gebruikt wordt om je een weg te kappen. Dit waren geen lieve jongens en ik zou niet graag met ze willen vechten. Het bootje lag een stuk lager op het water dan ons schip, dus de piraten zouden moeten klimmen. In onze schuilplaats bespraken de matroos en ik fluisterend onze strategie. Laag over het dek slopen we naar de verschansing, zodat we niet te zien waren. De matroos bewoog zich naar een brandkraan en ik naar de grote koperen spuitkop aan het eind van de canvas slang. Door een spuigat kon ik de prauw zien naderen.

Zodra ze nog maar een paar meter van ons schip waren verwijderd, gaf ik mijn handlanger een teken en hij draaide de waterkraan zo snel mogelijk helemaal open. Ik zag hoe het water de slang vulde en zodra het bij het spuitstuk kwam stond ik op en richtte een krachtige straal op de man met de bootshaak die voorop stond. Totaal verrast stiet hij een kreet uit en viel ruggelings achterover op de andere mannen, die ik nu ook krachtig natspoot. De matroos was ondertussen naar een andere brandslang gesneld, had de kraan daarvan opengedraaid en nu stonden wij beiden de mannen te bestoken met sterke waterstralen. Daartegen konden ze niets anders doen dan bukken en zich met hun armen beschermen. Plotseling meende ik uit mijn ooghoeken iets te zien bewegen aan de andere kant van het schip. Ik draaide me om en zag een donkere gedaante met een lang mes in de hand gehurkt op de railing zitten, klaar om op het dek te springen. Meteen richtte ik mijn waterstraal op de piraat die, nog in gehurkte houding, achterwaarts door de lucht vloog alsof hij was afgeschoten met een katapult. Ondanks alle consternatie een grappig gezicht. Meteen floot ik op het voetbalfluitje dat ik altijd op zak had, om alarm te slaan, want nu werd het menens. De matroos die omkeek gebaarde ik door te gaan het piratenbootje aan zijn kant vol te spuiten en rende zelf over het dek naar de andere kant, waarbij ik bijna struikelde over geien en blokken die daar klaarlagen. Vliegensvlug draaide ik bij de andere verschansing een brandkraan open en richtte de slang over de reling. Daar zag ik een tweede bootje, waarin enige verwarring heerste door de man die ik van de reling had gespoten en die op zijn kameraden terecht was gekomen. Maar een andere man had een touw met een enterhaak over de reling geslagen en probeerde nu naar boven te klimmen met een mes tussen de tanden. Meteen richtte ik mijn waterwapen op hem, waardoor hij gedwongen werd het touw los te laten en terug in de boot viel.

Ondertussen was de kapitein, gealarmeerd door mijn fluitje, naar de brug gesneld en met een schijnwerper verblindde hij de handvol mannen in het scheepje onder mij. Inmiddels waren meer mensen aan dek gekomen. De bootman, in korte slaapbroek en met blote behaarde borst, hielp mij door met een tweede brandslang op het houten scheepje de bemanning daarvan in toom te houden. Een machinist, die kennelijk nog niet was gaan slapen want hij had zijn witte uniform nog aan, had de tweede brandslang die ik eerst had gebruikt opgepakt en hielp de matroos. Meer mannen kwamen aan dek en pakten brandslangen om de piraten af te douchen.

De kapitein bescheen met zijn schijnwerper afwisselend het ene en het andere waterballet en vuurde ons met kreten aan. Snel vulden de houten scheepjes zich met water en begonnen half gezonken af te drijven met de langzame stroom van de rivier, terwijl hun bemanningen zich er zwemmend aan vastklampten.

Aan dek juichten we opgelucht, terwijl de kapitein met zijn zoeklicht de rivier en de oevers aftaste om te zien of er nog meer liefhebbers onderweg waren om een nat pak te halen, maar vond geen gegadigden.

De gezagvoerder gaf orders om de brandslangen weer klaar te leggen voor een eventuele volgende aanval en aan dek moest nu een dubbele wacht komen, voor en achter. Terwijl de matrozen deze instructies opvolgden, zag ik iets glinsteren bij de verschansing waar het tweede piratenbootje had geprobeerd te enteren. Ik liep er heen en zag het grote mes liggen die de man die ik van de reling had afgespoten had laten vallen. Ik beschouwde het als persoonlijke oorlogsbuit en heb het mes nog steeds. Het hangt aan de muur in mijn keuken. Een ruw gemaakt mes, door een dorpsmid vervaardigd en met een eenvoudig houten handvat. Niet roestvrij, dus ik hou het lemmet vettig.

We hadden trouwens nog geluk. Tegenwoordig hebben piraten automatische vuurwapens, zo eindigde Rob Noorman dit verhaal.

We zaten in het zonnetje op het terras van een theehuis in het Vondelpark. Een beetje in een hoek, weg van het geroezemoes van andere gasten. De verteller zat op zijn praatstoel en ik ging twee biertjes halen voor de smering. Op de kraag van Rob had ik een klein microfoontje geklemd met een snoertje naar een recordertje in de zak van zijn opengeslagen blauwe jack. Onzichtbaar. Na een grote slok van zijn glas haalde Rob zijn hand langs het schuim op zijn bovenlip en stak van wal voor een nieuw verhaal.

2 *Dieven in Port Said*

Op een andere reis voer ons schip over de Middellandse Zee. We waren op weg naar de Perzische Golf en moesten daarvoor door het Suezkanaal. Aan het begin daarvan ligt de Egyptische havenstad Port Said, waar we wat stukgoed moesten lossen. Daar mochten we niet tegen de kade aanleggen om twee redenen. Ten eerste waren er zoveel ratten op de wal, dat we alleen met grote ronde rattenschilden op de aanlegrossen konden voorkomen dat ze aan boord kropen. Inderdaad zagen we later vuilnishopen op de kade met zwermen ratten zo groot als katten. De tweede reden om niet langszij te gaan was het voorkomen van diefstal. Ook dieven moest de toegang tot het schip zo moeilijk mogelijk gemaakt worden. Om het schip op enige afstand van de kade af te houden, moesten voor en achter trossen uitgebracht worden en vastgezet op verankerde boeien in de haven. Andere kabels naar de kade zouden het schip verder op zijn plaats houden.

Bij aankomst stond ik als stuurman op het voorschip om toe te zien op het uitbrengen van een tros naar een boei. Op een groot schip zijn de aanlegkabels te zwaar om met de hand te hanteren, dus wordt daarvoor een elektrische winch gebruikt. Het eind van de tros, die eindigde in een grote lus, moest met een havenbootje naar de boei geroeid worden. Terwijl ik tekens gaf aan de matrozen aan de winch, lieten zij meer en meer kabel vieren naarmate het havenbootje verder roeide. Het was een manilla tros, gemaakt van kokosvezel en zo dik als de biceps van een worstelaar. De mannen in het roeiboortje schenen moeite te hebben de zware lus bij de boei te brengen en zwaaiden heftig dat ze meer speling nodig hadden. Ik liet dus meer kabel vieren. Nog steeds scheen het vastmaken niet te lukken en de roeiers vroegen gesticulerend om meer tros.

Nog meer?! Geïrriteerd riep ik uit: ‘Wat een slapjanussen, die hebben helemaal geen kracht in hun armen!’ en ik liet nog meer touw vieren.

Opeens viel de spanning in de dikke kokoskabel weg. Ik keek naar de boei en zag de kerels in het bootje schaterlachend hard weg roeien. Een van hen had nog een enorm mes in zijn handen waarmee ze de tros hadden doorgesneden om er met een groot stuk van door te gaan. Verbijsterd keek ik ze na en zwaaide scheldend met mijn vuist. De matrozen aan de winch waren eerst verbaasd en schoten toen in de lach. ‘Nou stuurman,’ zei de oudste, ‘daar kunnen ze mooie matjes en slofjes van knopen die we straks in de bazaar kunnen kopen!’ In dezelfde haven moesten we ’s nachts scherp wachthouden omdat mogelijk dieven zouden kunnen proberen om via de landtrossen aan boord te klimmen. Dat was nog een heel eind, want het schip lag zeker dertig meter van de kade af. Op een nacht had ik weer de hondenwacht met een extra matroos op het voorschip en een op het achterschip. Na een paar uur kwam de laatste naar me toe en zei: ‘Stuurman, volgens mij komen er dieven aan.’ Ik liep met hem mee naar het achterschip en verborgen door een dekhuis, keken we naar de kade. Daar zagen we twee mannen die gespannen naar het schip keken en toen voorzichtig naar de twee achtertrossen liepen.

De matroos was een oude zeerot. Hij grinnikte en zei: ‘Ik weet hier een goede aanpak voor, iets wat we op een ander schip ook gedaan hebben. Daarvoor moeten we nu even wachten.’ Zwijgend keken we vanaf onze schuilplaats toe hoe de mannen ieder voorzichtig op een van de dikke touwen ging zitten en begon zich stukje voor stukje naar voren te schuiven naar het schip. Toen de dieven halverwege waren en dus precies tussen wal en schip op hun tros zaten, fluisterde de matroos: ‘Nu!’ Hij snelde naar de verschansing en stapte er overheen op een tros waar een man op zat. Terwijl de matroos zich aan het schip

vasthield, begon hij op het touw te dansen. Ik volgde meteen zijn voorbeeld op de andere kabel, waar de tweede man op zat en weldra dansten de matroos en ik er beide op los. De kabels begonnen steeds heftiger op en neer te zwiepen. De dieven schreeuwden verwensingen en wij lachten. Spoedig zaten de mannen niet meer op de touwen, maar hingen eraan. Eerst met handen en gekruiste benen, toen alleen met hun handen en tenslotte vielen ze als rijpe kokosnoten in het water. Wij klommen terug aan boord en zagen hoe de boeven naar een trapje verderop zwommen, omhoogklommen en tenslotte scheldend en druipnat achter een kadeloods verdwenen.

De volgende dag moesten we de lading kratten voor deze haven lossen in lichters. Behalve havenarbeiders waren er ook kooplui aan boord gekomen die op het sloependek hun handel op kleedjes uitstalden: kamelenzweepjes en zadels, koperen koffiekannen, oude munten, Arabische sieraden, maar ook toiletgerei, T-shirts, ondergoed en veiligheidsspelden. In mum van tijd was er in de schaduw van de reddingboten een kleine oosterse bazaar ontstaan. De kooplui waren meestal gekleed in de lange Arabische jalabye en een geruite hoofddoek of de Egyptische fez op hun hoofd die lijkt op een omgekeerde bloempot met een zwart kwastje. Ik heb weleens iets gekocht bij die lui en moest behoorlijk afdingen, een spel waar ze heel goed in zijn. Overigens hielden we de deuren naar onze verblijven en hutten altijd op slot.

In de middag was het lossen klaar, alle walmensen gingen van boord en we maakten het schip gereed om ons aan te sluiten bij een konvooi dat door het Suezkanaal naar de Rode Zee zou varen.

Voordat het Suezkanaal bestond moesten schepen naar het Nabije- en Verre Oosten rond Afrika varen langs Kaap de

Goede Hoop. Het kostte tien jaar om het kanaal te graven dat bijna 200 km lang is en in 1869 voer het eerste schip er doorheen. Het was nog daglicht toen ons konvooi van ruim twintig schepen door het noordelijke gedeelte van het kanaal voer. Aanvankelijk zagen we op de oever dorpen en groene akkers die bevoeid werden vanuit het kanaal met grote waterwielen, aangedreven door ezeltjes die geblinddoekt rondjes liepen. Later keken we naar zanderige heuvels met het gevoel dat we door de woestijn voeren. Ook zag ik weleens een kamelenkaravaan en dacht dan: Hier passeert het schip van de woestijn het schip van de zee. Wat ik me ook realiseerde was dat aan stuurboord het Afrikaanse continent was en dat de oever aan bakboord in Azië lag. Wij waren in geen van beide. Het noordelijke kanaal eindigde in de Bittermeren, waar we voor anker moesten om te wachten op een konvooi dat van de Rode Zee kwam, voordat we verder konden varen, want het kanaal was te smal voor twee elkaar passerende schepen. Momenteel zijn ze het aan het verbreden en uitdiepen. Het was al donker toen we door het kortere zuidelijke kanaal voeren en tenslotte in de Rode Zee kwamen. Het varen daar is een aparte ervaring en daar zal ik de volgende keer over vertellen.

3 *Zandstorm in de Rode Zee*

Een paar dagen later zaten Rob en ik op een schaduwrijk bankje in de Rozentuin van het Vondelpark, want de zon werd al warm zo later in het voorjaar. Na een paar keer kuchen en schuiven om lekker te zitten vervolgde Rob Noorman zijn verhaal.

Na het Suezkanaal voer ons schip in de Rode Zee tussen de kusten van Afrika en het Arabische schiereiland, een drukke vaarroute. Daar werden we op een ochtend gewaarschuwd door de marconist, die we Sparks noemden, dat we deuren en patrijspoorten stijf dicht moesten houden omdat er een zandstorm zou komen. Een paar uur later, ik had de voormiddag wacht, zag ik vanaf de brug een hoge verticale okergele wolk, die vanuit het oosten snel op ons schip af kwam. Woestijnzand uit Arabië, het land waar Mekka en Medina lagen, de wieg van de Islam. Ik waarschuwde voor de zekerheid de kapitein die zijn hut achter de brug had en zette de radar aan, die ik vanwege het heldere zicht nog niet nodig had gehad. Tenslotte sloot ik deuren en ramen van het stuurhuis potdicht af.

Het was een beangstigend gezicht om die muur zand op het schip te zien afstormen. Alsof de woestijn zich verticaal had opgericht om ons te verzwelgen. De zon werd verduisterd. Eerst was het nog even schemerig en het volgende moment leek het hele schip begraven in een zandgraf. Ik zag niets meer. Ook het voorschip niet. Alleen maar donker, wervelend zand voor de ramen. Ik keek op het ronde radarscherm en zag bij het middelpunt, onze positie dus, een grote witte vlek die over ons heen trok. Binnen een kwartier was het voorbij. Het schip voer weer in een heldere zonovergoten dag, terwijl ik